

Pārmaiņu procesi un to rezultāti augstākajā izglītībā, finansēšanas modeļu maiņu ietekme uz tiem

Statistikas padome 18.06.2026.

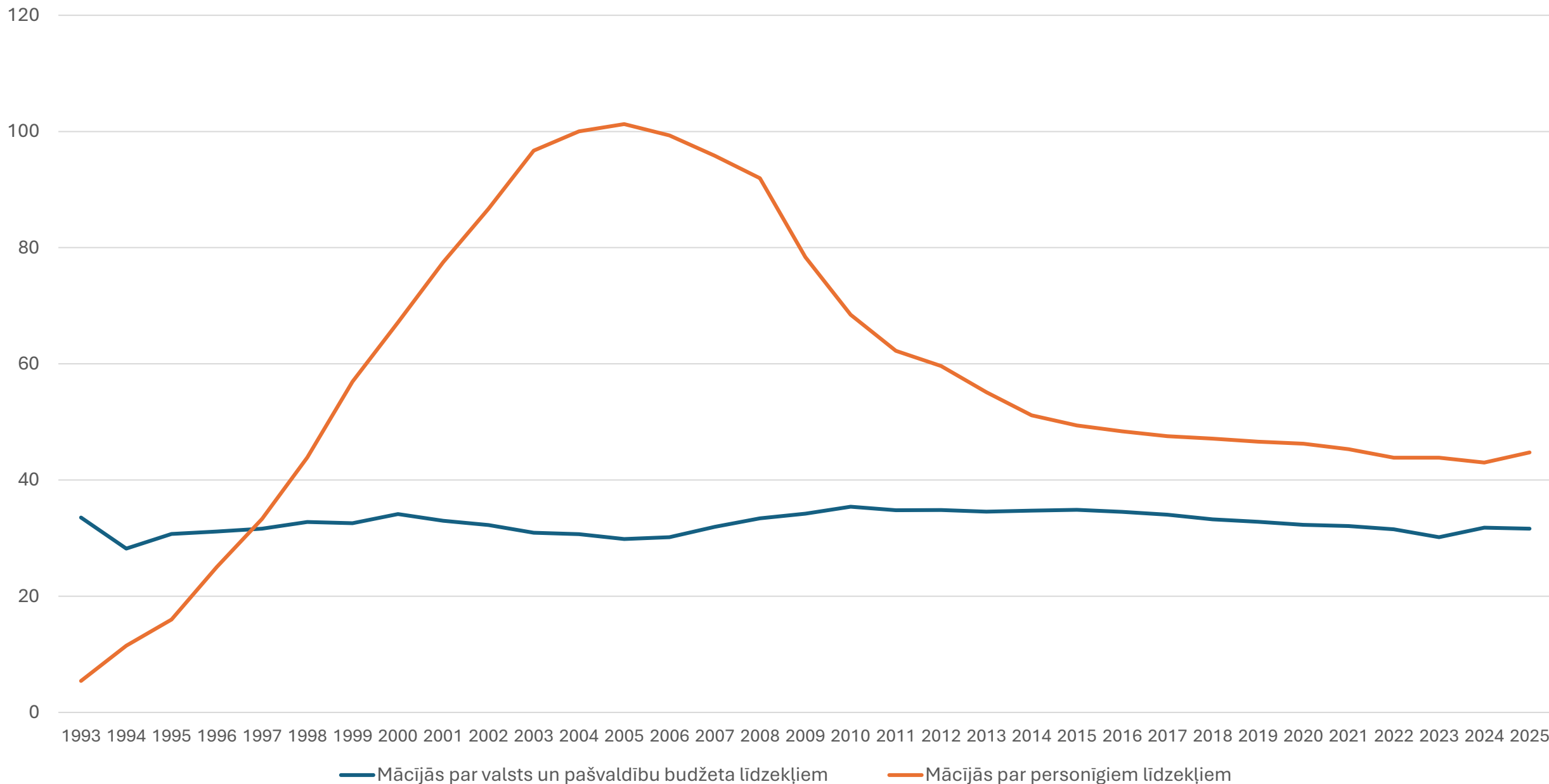
IZGLĪTĪBAS ATTĪSTĪBAS PAMATNOSTĀDNES 2014.-2020.GADAM

Rīcības virziens: 3.2. Efektīva izglītības finanšu resursu pārvaldība				
Palielinājušies finanšu resursu ieguldījumi izglītībā.	Valsts izdevumi izglītībai gadā, % no IKP.	ISCED-0 0,8% ISCED-1 1,4% ISCED-2-4 1,9% ISCED-5-6 0,6% (2010)	3,7%	5%
Izstrādāts un ieviests jauns vispārējās izglītības pedagogu atalgojuma modelis.	Izglītībā strādājošo vidējā darba alga (bruto) salīdzinājumā ar vidējo darba algu valstī, %.	-14% (2012)	-6%	0%
Izstrādāts un ieviests jauns speciālās izglītības iestāžu finansēšanas modelis.	Normatīvās bāzes pilnveide.	0 (2013)	1	1
Izstrādāts un ieviests jauns augstākās izglītības finansēšanas modelis.	Tiesiskā regulējuma grozījumi Augstskolu likumā un citos normatīvajos aktos.	-	1	1
	Ilgtspējīgs augstākās izglītības finansēšanas modelis, kas ļauj sasniegt NAP 2020 mērķus.	-	1	1
Palielināts valsts līdzfinansējums treneru atalgojumam profesionālās ievirzes sporta izglītības programmu īstenošanai.	Nodrošināts valsts līdzfinansējums treneru atalgojumam profesionālās ievirzes sporta izglītības programmu īstenošanai, %	54% (2012)	85%	100%

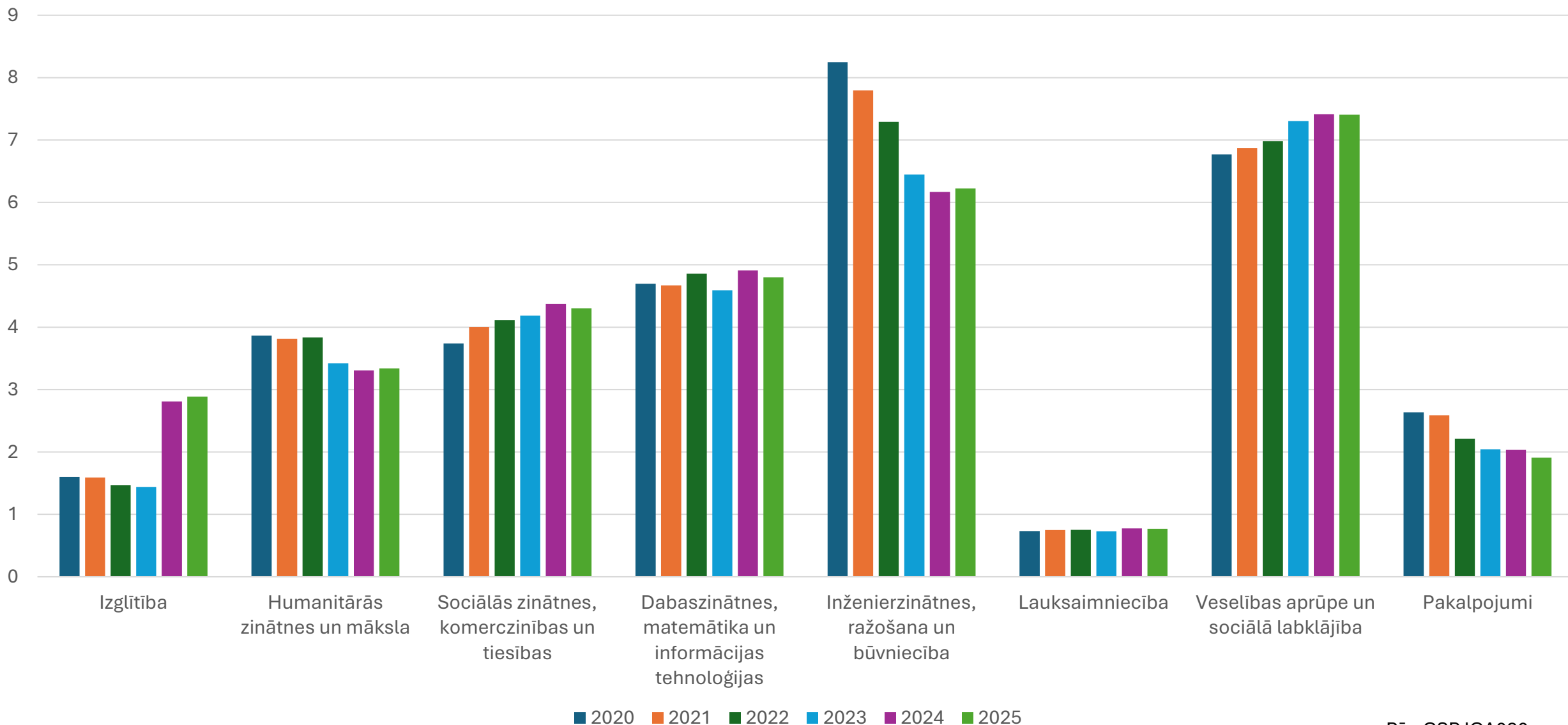
Par jauna augstākās izglītības finansēšanas modeļa ieviešanu Latvijā

	1.pilārs: Bāzes finansējums	2.pilārs: Snieguma finansējums	3.pilārs: Attīstības finansējums
studijas	Pamatdarbība: • studiju vietu skaits (pa nozarēm) • izmaksu koeficients	institucionālie indikatori Sniegums: • Pētniecībā nodarbināto maģistrantu, doktorantu, maģistru, doktoru skaits	Attīstība: Uz profilu orientēts konkurences finansējums un mērķa līgumi studijas + pētniecība infrastruktūras attīstība + "trešā misija"
pētniecība	• zinātniskais personāls (pa nozarēm) • nozaru koeficients	• Pēc nozares pasūtījuma veikto pētījumu finansējums • Starptautisko projektu finansējums	izcilības centru finansējums

Augstskolās un koledžās studējošie pēc mācību maksas finansējuma veida (tkst.)

Par valsts budžeta līdzekļiem studējošo sadalījums pēc izglītības tematiskās grupas

Augstskolās un koledžās grādu ieguvušie pēc izglītības
programmu grupas (inženierzinātnes)

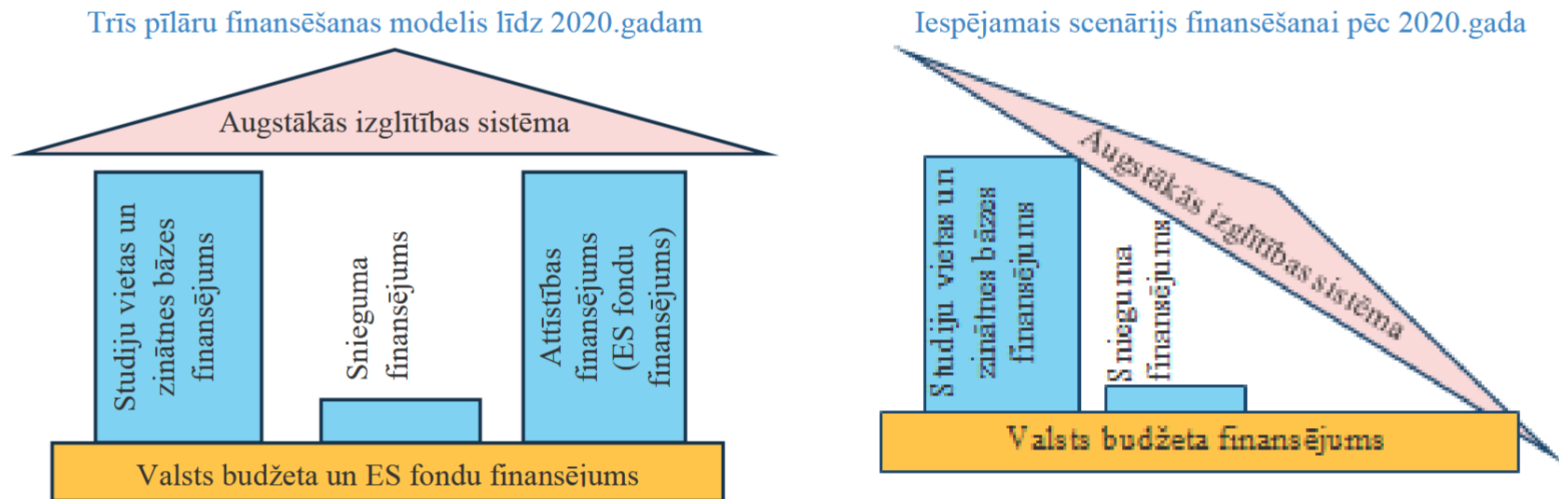
Absolventi

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
521 Mehānika un metālapstrāde	142	147	158	145	170	186	186	169	130	107	133
522 Enerģētika	296	293	234	270	274	227	196	177	114	125	115
523 Elektronika un automātika	255	231	192	158	141	170	172	161	175	127	125
*524 Ķīmijas tehnoloģijas un biotehnoloģija	84	69	72	66	49	51	58	33	21	4	0
525 Mašīnzinības	472	485	405	415	408	387	352	301	298	245	245
526 Citas inženierzinātnes	134	146	110	152	148	132	126	159	140	38	46
Kopā	1383	1371	1171	1206	1190	1153	1090	1000	878	646	664

No: Valsts kontroles ziņojuma «Vai augstākās izglītības finansēšanas sistēma ir efektīva?»

30.11.2017.

No valsts budžeta lielākais finansējums tiek piešķirts finansēšanas modeļa I pīlāram – bāzes finansējumam –, bet mazākais finansējums II pīlāram, kas ir vidēji 11% no augstākai izglītībai paredzētā finansējuma. III pīlāru plānots finansēt no ES struktūrfondu finansējuma, kas paredzēts līdz 2020.gadam.

7.att., Finansēšanas modeļa attīstības scenārijs

Finansējuma struktūra augstākās izglītības finansēšanai – paļaujoties, ka III pīlārs tiks finansēts tikai no ES finansējuma, kas paredzēts tikai līdz 2020.gadam, un nemainot II pīlāra finansējuma apjomu, jo tas ir tikai vidēji 11% no kopējā finansējuma augstākai izglītībai, – nerada pārliecību, ka ilgtermiņā tiks saglabāts “jaunieviestais” augstākās izglītības finansēšanas modelis.

AUGSTĀKAS IZGLĪTĪBAS REFORMAS

Akadēmiskās karjeras ietvars

Apstiprināt Saeimā
20.06.2026.

Augstskolu likums
Zinātniskās darbības likums
Profesionālās izglītības likums
MK noteikumi (līdz 31.08.2026.)

Institucionālā akreditācija

Pieņemts

Augstskolu likums
Izglītības likums
MK noteikumi (līdz 31.05.2026.)

Institucionālais finansējums

Apstiprināt Saeimā
20.06.2026.

Augstskolu likums
Izglītības likums
Profesionālās izglītības likums
MK noteikumi (līdz 31.08.2026.)

Grozījumi Augstskolu likumā
Spēkā no 2021.gada 31.augusta:

3. pants. Augstskolu tipi un stratēģiskā specializācija

(1) Augstskolas ir augstākās izglītības un zinātnes institūcijas, kas īsteno studiju programmas, kā arī veic zinātnisko darbību un nodarbojas ar māksliniecisko jaunradi. Ir šāda tipa augstskolas:

- zinātnes universitātes,
- mākslu un kultūras universitātes,
- lietišķo zinātņu universitātes,
- lietišķo zinātņu augstskolas.

Augstskolas tipu nosaka tās dibinātājs.

Rīgā

31.03.2026.

Nr. 25-TA-1838

Saeimas Prezidijam

Par likumprojekta nosūtīšanu

Nosūtām Ministru kabineta sēdē atbalstīto likumprojektu "Grozījumi Augstskolu likumā". Likumprojektu izstrādāja Izglītības un zinātnes ministrija (atbildīgā amatpersona - Levada 67047759, Liene.Levada@izm.gov.lv).

Lūdzam likumprojektu izskatīt vienlaikus ar likumprojektu "Grozījumi Izglītības likumā" (25-TA-1839) un likumprojektu "Grozījumi Profesionālās izglītības likumā" (25-TA-1840) (likumprojektu pakete).

Likumprojektu paketē galvenais (prioritārais) ir likumprojekts "Grozījumi Augstskolu likumā" (25-TA-1838).

Lūdzam likumprojektu atzīt par steidzamu un iekļaut Saeimas 2026. gada 1. aprīļa kārtējās sēdes darba kārtībā.

Pielikumā:

1. Likumprojekts
2. Anotācija
3. Ministru kabineta 2026. gada 31. marta sēdes protokola Nr. 17 26. § izraksts

Ministru prezidente

(paraksts*)

E. Silīņa

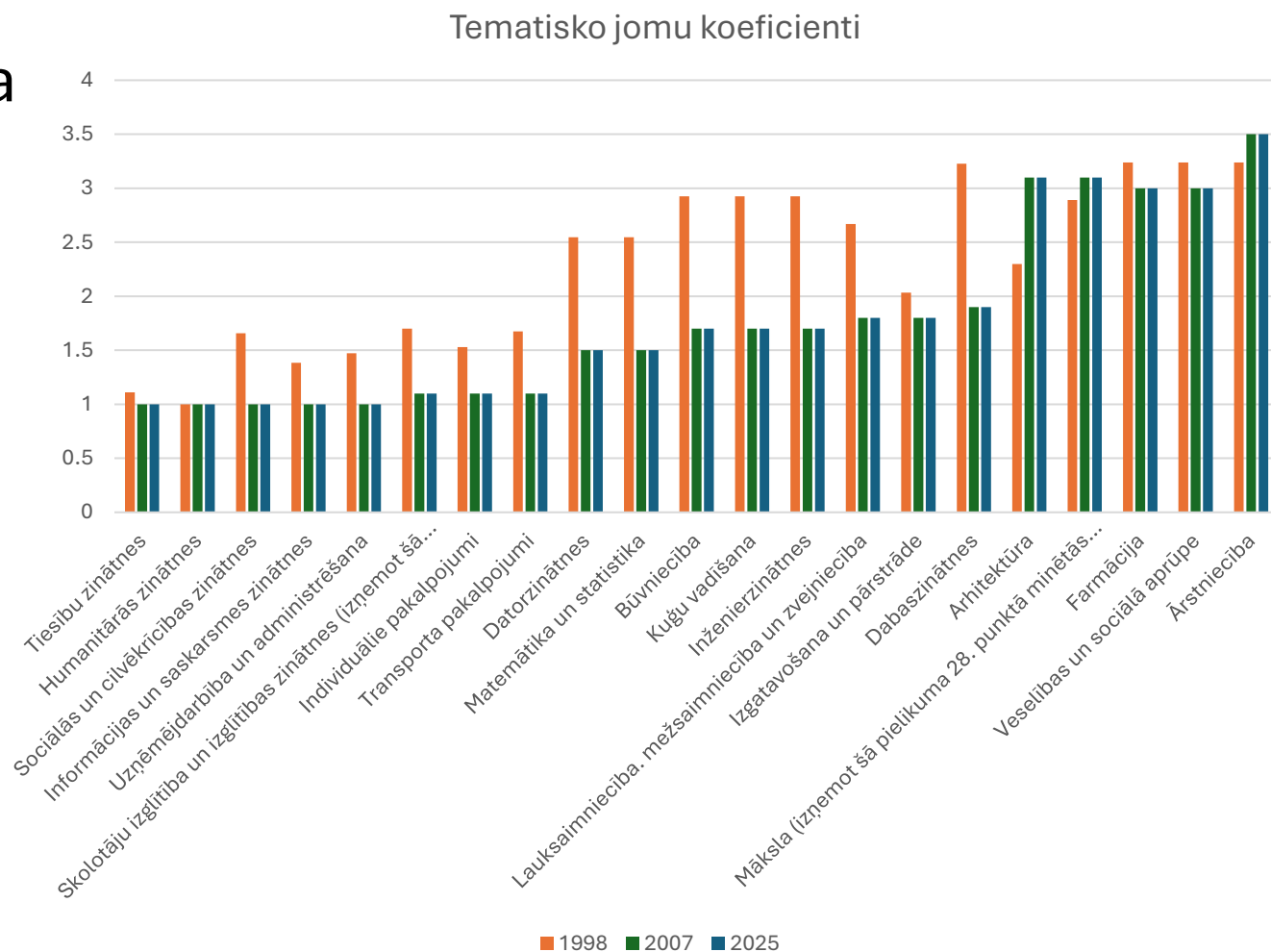
No LTRK iebildumiem likumprojekta apspriešanas gaitā:

Vienlaikus nav pietiekami skaidri nostiprināts mehānisms, kā studiju vietu plānošanā tiek nodrošināta sabiedrības un darba tirgus vajadzību ievērošana. Ja neatbilstības starp absolventu skaitu konkrētās studiju jomās, viņu sagatavotību un darba tirgus pieprasījumu tiek konstatētas tikai pēc vairākiem gadiem, kad studijas pabeigtas un absolvents ir vai nav nonācis darba tirgū un pierādījis savu atbilstību darba tirgus prasībām, bet finansējums tiek koriģēts vēl vēlāk, tas noved pie neefektīva publisko līdzekļu izlietojuma un pazemina valsts konkurētspēju.

LTRK ieskatā sistēmiski pareiza pieeja būtu vispirms valsts līmenī definēt speciālistu sagatavošanas pasūtījumu, balstītu darba tirgus prognozēs, un pēc tam slēgt attiecīgus līgumus ar augstskolām tās padomju personā, nosakot studiju vietu skaitu, sadalījumu un finansējumu. Bez tam informācijai par valsts pasūtījumu augstskolām un tam paredzētajam finansējumam jābūt publiski pieejamam, jo tas attiecas uz sabiedrības vajadzībām un tiek finansēts no sabiedrības līdzekļiem.

Kā noteikt nepieciešamo finansējumu sistēmai

- No studiju bāzes finansējuma 71% izmaksu ir akadēmiskā personāla izmaksas.
- Akadēmiskā personāla izmaksas ir arī galvenā komponente, kas ir būtiski mainījusies pēdējo 20 gadu laikā.
- Studiju jomu un studiju līmeņu koeficienti nav būtiski mainījušies.

Valsts pasūtījums augstākajā izglītībā

- Augstākās izglītības iestādēm tiek noteikti sasniedzamie rādītāji absolventu sagatavošanā, ņemot vērā valsts prioritātes, darba tirgus vajadzības un AI stratēģiskās specializācijas uz vidēju termiņu (trīs gadi)
- Sasniedzamie rādītāji skar arī jauno zinātnieku sagatavošanu, ārējā finansējuma piesaisti un bez diploma eksmatrikulēto skaita samazināšanu
- Valsts pasūtījuma noteikšanas procesā tiks izmantota reformētā Cilvēkkapitāla attīstības padome, kura pirms līgumu slēgšanas sniegs atzinumu par noteiktajiem sasniedzamajiem rādītājiem

Galvenās izmaiņas

- Augstskolas likumā noteiktā procedūrā pašas nosaka studiju vietu skaitu un to finansēšanas principus (vadmotīvs - valsts pasūtījuma izpilde)
- Koledžās - koledžas dome izstrādā priekšlikumu un iesniedz apstiprināšanai dibinātājam
- Sasniedzamie rezultāti nosakāmi vidējā termiņā (3 gadi) - valsts vairs nenosaka katru gadu

Saeima ir pieņēmusi un Valsts prezidents izsludina šādu likumu:

Grozījumi Augstskolu likumā

1. Papildināt 46. panta otro daļu ar jaunu trešo teikumu šādā redakcijā:
"Uzņemšana no augstskolas līdzekļiem finansētās studiju vietās notiek konkursa kārtībā."

2. Izteikt 47. panta otro daļu šādā redakcijā:
"(2) Tiesības studēt no augstskolas līdzekļiem finansētā studiju vietā persona var izmantot vairākas reizes. Studējošais vienlaikus var studēt vienā studiju vietā, kas finansēta no augstskolas līdzekļiem, neatkarīgi no tā, vai studiju vieta no augstskolas līdzekļiem tiek finansēta pilnībā vai daļēji."

3. Aizstāt 47.¹ pantā vārdus "valsts finansētā studiju vietā" ar vārdiem "no augstskolas līdzekļiem pilnībā finansētā studiju vietā".

4. Izteikt 51. pantu šādā redakcijā:

"51. pants. Sagatavojamo speciālistu un studiju vietu skaita noteikšana

(1) Valsts pasūtījumu augstskolās sagatavojamo speciālistu skaitam veido, balstoties uz valsts attīstības prioritātēm, kā arī sabiedrības, darba tirgus un tautsaimniecības vajadzībām. Kārtību, kādā nosaka sagatavojamo speciālistu skaitu un citus valsts pasūtījuma ietvaros veicamos uzdevumus, nosaka Ministru kabinets.

(2) Lai sasniegtu valsts pasūtījumā noteiktos rādītājus (sagatavojamo speciālistu skaitu un citus valsts pasūtījuma ietvaros veicamos uzdevumus), valsts augstskolas padome pēc rektora priekšlikuma, kā arī senāta un studējošo pašpārvaldes atzinumiem nosaka studiju vietu skaitu un principus, pēc kādiem studiju vieta finansējama no augstskolas un privātpersonu finanšu līdzekļiem.

(3) Ja ir saņemts negatīvs studējošo pašpārvaldes atzinums, rektors izveido saskaņošanas komisiju, tajā iekļaujot studējošo pašpārvaldes un rektora deleģētus pārstāvjus vienādā skaitā. Kārtību, kādā rektors izveido saskaņošanas komisiju un kādā valsts augstskolas padome izskata saskaņošanas komisijas lēmumu, nosaka padome. Saskaņošanas komisijas lēmumu apstiprina padome ar klātesošo padomes locekļu vienkāršu balsu vairākumu.

(4) Studiju vietu skaitu un studiju vietu finansēšanas principus privātpersonas dibinātā augstskolā nosaka tās dibinātājs."

No grozījumiem 78. pantā «Valsts finansējums augstskolas darbības nodrošināšanai»

(4) Izglītības un zinātnes ministrija slēdz ar tās padotībā esošajām valsts dibinātajām augstskolām līgumu par noteikta skaita speciālistu sagatavošanu, kā arī šā panta pirmajā daļā minētā finansējuma un finansējuma noteiktu mērķu īstenošanai piešķiršanu. Ja valsts dibinātā augstskola ir citas ministrijas padotībā, līgumu slēdz starp Izglītības un zinātnes ministriju, valsts dibināto augstskolu un attiecīgo nozares ministriju.

(5) Publiskas personas un to institūcijas, kā arī privāto tiesību juridiskās personas var patstāvīgi slēgt līgumus ar valsts dibinātajām augstskolām par noteiktu speciālistu sagatavošanu vai pētījumu veikšanu, sedzot attiecīgos izdevumus no to rīcībā esošajiem finanšu līdzekļiem.

(6) Izglītības un zinātnes ministrija, kā arī citas publiskas personas un to institūcijas var slēgt līgumus ar akreditētām privātpersonu dibinātām augstskolām par noteiktu speciālistu sagatavošanu vai pētījumu veikšanu, piešķirot to rīcībā esošos finanšu līdzekļus, ja tiek izpildīts vismaz viens no šādiem kritērijiem:

- 1) attiecīgā augstskola īsteno studiju procesu un veic zinātnisko darbību augstākā kvalitātē nekā valsts dibinātās augstskolas;
- 2) valsts dibinātajās augstskolās un koledžās, kā arī valsts augstskolu dibinātajās koledžās nav akreditētas attiecīgās studiju programmas;
- 3) valsts dibinātajās augstskolās un koledžās, kā arī valsts augstskolu dibinātajās koledžās netiek sagatavots pietiekams valstij nepieciešamo speciālistu skaits."

131. Grozījumi šā likuma 46. panta otrajā daļā, 47. panta otrajā daļā, 47.¹ pantā, 52. panta pirmajā, otrajā, trešajā un ceturtajā daļā, 54. panta otrajā daļā un 78. pantā stājas spēkā 2026. gada 31. decembrī.

132. Grozījumu šā likuma 51. pantā par tā izteikšanu jaunā redakcijā piemēro attiecībā uz to sagatavojamo speciālistu un studiju vietu skaitu, kas tiks noteikts no 2026. gada 31. decembra."

Likums stājas spēkā 2026. gada 1. septembrī.

Likums Saeimā pieņemts 2026. gada 14. maijā.

Valsts prezidents E. Rinkēvičs

Rīgā 2026. gada 22. maijā

Kādi ieguvumi gaidāmi no jaunā augstākās izglītības finansēšanas modeļa ieviešanas Latvijā?

ChatGPT:

1. Augstāka studiju kvalitāte

Finansējums būs vairāk saistīts ar sasniegtajiem rezultātiem, piemēram:

studiju programmu kvalitāti;

absolventu sekmīgu iekļaušanos darba tirgū;

zinātniskās darbības rezultātiem;

starptautisko sadarbību.

Tas rada motivāciju augstskolām nepārtraukti uzlabot studiju procesu un studiju saturu.

2. Labāka atbilstība darba tirgus vajadzībām

Jaunais modelis paredz ciešāku sasaisti starp valsts finansējumu un tautsaimniecības prioritātēm. Tas nozīmē, ka vairāk uzmanības varētu tikt pievērsts jomām, kurās Latvijā trūkst speciālistu, piemēram, inženierzinātnēs, IT, veselības aprūpē un citās stratēģiski svarīgās nozarēs.

3. Lielāka augstskolu autonomija

Institucionālais finansēšanas modelis paredz, ka augstskolas saņem stabilāku finansējumu un var elastīgāk lemt par tā izlietojumu.

Tas ļauj efektīvāk plānot ilgtermiņa attīstību, investīcijas infrastruktūrā un personāla politikā.

4. Mazāks administratīvais slogs

Vienotāka un caurskatāmāka finansēšanas sistēma samazina birokrātiju, kas saistīta ar atsevišķu budžeta vietu un dažādu finansējuma plūsmu administrēšanu.

5. Efektīvāka valsts līdzekļu izmantošana

Mērķis ir panākt, lai publiskais finansējums sniegtu lielāku atdevi – gan izglītības kvalitātes, gan pētniecības, gan ekonomikas attīstības ziņā. Finansējums vairāk sekos sasniedzamajiem rezultātiem, nevis tikai studentu skaitam.

6. Pētniecības un inovāciju stiprināšana

Sagaidāms, ka augstskolām būs lielākas iespējas attīstīt pētniecību, piesaistīt starptautiskus projektus un sadarboties ar uzņēmumiem. Tas var veicināt inovāciju attīstību un Latvijas konkurētspēju.

Kādi riski pastāv, ieviešot no jauno augstākās izglītības finansēšanas modeli Latvijā? (1)

ChatGPT:

1) Pārāk lielas “stimulēšanas” izkropļojumu (gaming) risks

Ja finansējums balstās uz noteiktiem rādītājiem (piem., absolventu skaitu, ECTS, studiju pabeigšanu, nodarbinātību u.tml.), pastāv risks, ka iestādes:

optimizē “izmērāmo”, nevis “vajadzīgo”;

izvēlas studentus ar labāku prognozējamo pabeigšanu (selekcijas risks);

samazina akadēmisko slodzi vai kursu kvalitāti, lai izpildītu metriku prasības;

koncentrējas uz virzieniem ar “labākiem rādītājiem”, nevis sabiedrības vajadzībām.

2) Nevienlīdzīgas ietekmes risks starp augstskolām un reģioniem

Dažas augstskolas:

ir lielākas un tām ir stabilāks studējošo pieplūdums,

atrodas reģionos ar atšķirīgu demogrāfisko situāciju,

piedāvā atšķirīgus programmu tipus (piem., medicīna/zinātne parasti ir dārgāka).

Ja finansēšanas modelis nav pietiekami pielāgots “faktisko izmaksu” atšķirībām, var rasties:

“uzvarētāju un zaudētāju” efekts,

sadrumstalotība un kapacitātes samazināšana vājāk finansētajās iestādēs.

3) Kvalitātes riska un “zemākas latīņas” draudi

Ja finansiālais ieguvums cieši saistās ar studentu izpildi vai pabeigšanu, ir risks:

pieaugošam spiedienam “pabeigt ātrāk”,

mazākai akadēmiskajai stingrībai,

nepietiekamam atbalstam (mentoringam, akadēmiskajam darbam) — ja tas tieši neparādās rādītājos.

4) Ilgtermiņa mērķu aizplūšana uz īstermiņa rezultativismu

Ja finansēšana balstās galvenokārt uz īsā ciklā izmēramiem indikatoriem, iestādes var:

atlikt dārgus, bet stratēģiski vajadzīgus ieguldījumus (digitalizācija, aprīkojums, pētniecība, studiju vides uzlabošana),

pārāk koncentrēties uz studiju procesa “atskaitītājam” vienībām.

Kādi riski pastāv, ieviešot no jauno augstākās izglītības finansēšanas modeli Latvijā? (2)

ChatGPT:

5) Datu, mērīšanas un administrēšanas risks

Moderns finansēšanas modelis gandrīz vienmēr prasa labu datu ķēdi:

E-studiju datu kvalitāte, definīcijas (ko precīzi skaitīt, kā aprēķināt), datu savietojamība starp sistēmām, audits un kļūdu korekcijas.

Riski:

birokrātijas pieaugums (iestādēm un valsts institūcijām), strīdi par metodiku, kļūdaini aprēķini → nepareiza finansējuma plūsma.

6) Studentu izvēles “stumšana” un pieprasījuma neparedzamība

Kad finansējums un programmu piedāvājums kļūst cieši saistīts ar rādītājiem, pastāv risks:

ka iestādes samazina zemas pieprasījuma programmas,

ka studentu izvēli ietekmē iestāžu piedāvājuma izmaiņas,

ka dažās jomās veidojas “trūkums”, jo sabiedrībai vajadzīgas nišas ar ilgāku atdeves ciklu.

7) Pārejas perioda destabilizācijas risks

Viena no biežākajām problēmām ieviešanā ir:

pēkšņas finansējuma izmaiņas,

budžetu plānošanas kļūdas iestādēm,

darbinieku slodzes, līgumu un investīciju pārrāvums.

8) Darba tirgus un nodarbinātības datu “kļūdainas korelācijas” risks

Ja kāds no rādītājiem saista finansējumu ar absolventu nodarbinātību, pastāv risks:

ka nodarbinātības rādītāji atspoguļo ekonomisko ciklu (nevis izglītības kvalitāti),

ka daļai absolventu nav uzreiz “pareizā” darba (piem., turpina studijas, pārkvalifikācija),

ka dati par algām/uzņēmumiem vai pašziņojumi var būt nepilnīgi.

Baldies!
Paldies par
uzmanību
un priecīgu
līgošanu!

aldis.baumanis@turiba.lv

